

Rozwiązania w zakresie pomocy w usamodzielnieniu się pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej, wprowadzone z dniem 1 stycznia 2012 r. ustawą o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, sprowadzają się głównie do doraźnej pomocy finansowej, utrzymywanej na minimalnym poziomie, który młodym osobom u progu dorosłego życia, nie zapewnia bezpiecznych warunków rozwoju. Nie istnieje skuteczny system pomocy dla usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej. Takie są wnioski z kontroli przeprowadzonej przez NIK.

W wynikach kontroli wskazano m.in., że brak jest zwłaszcza narzędzi dla zapewnienia usamodzielnianemu wychowankowi wszechstronnego wsparcia, a także pełnej oceny jego sytuacji osobistej, rodzinnej i materialnej oraz predyspozycji, co ułatwiłoby opracowanie indywidualnego programu usamodzielnienia. Występują także problemy z pozyskiwaniem odpowiednio przygotowanych opiekunów usamodzielnienia, czyli osób pełniących kluczową rolę we wprowadzaniu wychowanka w dorosłe życie. Nowe rozwiązania pogorszyły warunki usamodzielniania części wychowanków, szczególnie z rodzin zastępczych spokrewnionych, co doprowadziło do wyraźnego spadku liczby wychowanków, którzy decydują się na rozpoczęcie procesu usamodzielnienia na warunkach określonych w ustawie o pieczy zastępczej. Ustawa o pieczy zastępczej nie precyzuje wielu ważnych kwestii, uregulowanych poprzednio w ustawie o pomocy społecznej oraz w rozporządzeniach wykonawczych do tej ustawy. Z ustaleń kontroli wynika, że system pomocy – funkcjonujący w oparciu o dwie różne ustawy – jest niespójny, głównie ze względu na różnicowanie wysokości świadczeń dla usamodzielnianych wychowanków ze względu na okres przebywania w pieczy zastępczej i jej formę (rodzinna lub instytucjonalna). Wychowanek usamodzielniany na podstawie ustawy o pomocy społecznej, po roku nabywa prawo do świadczeń na kontynuowanie nauki, natomiast wychowanek rodziny zastępczej spokrewnionej, usamodzielniany na podstawie ustawy o pieczy zastępczej, dopiero po trzech latach.

Pomoc na zagospodarowanie przyznawana na podstawie pierwszej z wymienionych ustaw wynosiła w jednostkach objętych kontrolą 1.500 zł i 4.941 zł na podstawie drugiej. Odpowiedzialność za zapewnienie pomocy usamodzielniającym się wychowankom została powierzona jako zadanie własne, powiatom, których niewystarczające możliwości finansowe, brak własnej bazy lokalowej oraz często trudna sytuacja na lokalnym rynku pracy, uniemożliwiają skuteczne działania na rzecz wychowanków. Szczególnie dotkliwym problemem są ograniczone możliwości zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych, co dla części wychowanków oznaczało konieczność powrotu do dawnego, często patologicznego środowiska. Zdaniem NIK może to być jedną z głównych przyczyn trudności w uzyskiwaniu trwałych efektów usamodzielnienia. Jak wynika z ustaleń kontroli, częstym rezultatem tego stanu jest korzystanie przez usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej ze świadczeń pomocy społecznej lub uzyskanie statusu osoby bezrobotnej. W jednostkach objętych kontrolą odsetek ten wynosił w latach 2012–2013 odpowiednio: 23,1% i 31,2%. Odnotowywano również zjawisko przerywania procesu usamodzielnienia – problem ten dotyczył 14,4% wychowanków z populacji objętej badaniem w latach 2012–2013. Są to sygnały wskazujące na niewystarczające przygotowanie i wspieranie usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej.

Źródło: NIK